

Het lot van de Chinese tiener Li Yuqin werd in het voorjaar van 1943 bezegeld door een cirkeltje om haar hoofd op een klassenfoto. De man die de pen hanteerde was de laatste keizer van China, Pu Yi. Hij was door de Japanners in 1934 aangesteld als keizer van Mantsjoerije, zoals het noordoosten van China onder Japans bewind werd genoemd en koos het schoolmeisje Li uit om zijn maitresse te worden. Onze correspondent in China reisde naar de voormalige hoofdstad Changchun en sprak met de nu 68-jarige vrouw die van april 1943 tot augustus 1945 als laatste concubine met Pu Yi in zijn paleis heeft gewoond. Een gesprek over een maniakale pseudo-heerser 'die ook zijn goede kanten had'.

Laatste concubine over de laatste keizer van China:

'Pu Yi was geen slechte echtgenoot'

De laatste keizer van China, Pu Yi, heeft geen leuk leven gehad. Bovenal is hij tot aan zijn dood in 1967, een willoze politieke speelbal geweest. Eerst van zijn familie en het keizerlijke hof, daarna van de Japanners en tot slot van het communistisch regime dat in 1949 aan de macht is gekomen. Ook in zijn persoonlijke leven heeft hij - met vijf huwelijken - maar weinig gelukkige momenten gekend. 'Naspeuringen hebben uitgewezen dat Pu Yi maar twee keer met een vrouw naar bed is geweest. Een keer met mij en een keer met de keizerin, Wan Rong.'

Het gesprek met mevrouw Li Yuqin, de derde en laatste concubine van de laatste keizer, stukt even. 'Ik heb er een hekel aan over dit soort intieme zaken te praten. Het gaat over Pu Yi's privacy.' In een adem gaat ze dan evenwel gemakkelijk door: 'Maar eigenlijk is het geen verfoeilijk iets. Hij kreeg een ziekte die niet op de juiste manier werd behandeld. Zijn hele leven heeft hij hieronder geleden en zijn vrouwen ook. De eerste werd gek, de tweede liet zich vroeg van hem scheiden en de derde stierf jong. Het heeft er allemaal mee te maken.'

Pu Yi's vierde vrouw die gekleed in rood vest en donkere lange broek tegenover ons zit, heeft zachte ogen en draagt een parelsnoer. Ze zucht teatraal na de vraag wat er dan wel mis was met de keizer die op 61-jarige leeftijd kinderloos aan nierkanker is gestorven. 'Ik weet niet of het wel behoorlijk is hierover in een krant te schrijven', zegt ze. 'Was hij, zoals de geruchten willen, impotent?' 'Het is moeilijk te zeggen of hij echt impotent was. Het was geen aangeboren afwijking, maar meer een gevolg van de zeer conservatieve keizerlijke familie waarin hij opgroeide. De familieleden hadden geen nauwe band met elkaar. Iedereen had zijn eigen kamer en ze zagen elkaar zelden. Pu Yi had over zijn impotentie heen kunnen geraken als de onderlinge relaties niet zo feodaal waren geweest.'

De nu 68-jarige Li Yuqin was een onschuldig schoolmeisje van vijftien toen ze in april 1943 in Changchun, de hoofdstad van het toenmalige Mantsjoerije dat door de Japanners was bezet, naar het paleis van Pu Yi werd gecommandeerd. Ze had er geen idee van waarom. 'Ik dacht dat ik er zou gaan studeren, dus ik nam mijn schooltas en al mijn boeken mee.' De 37-jarige keizer bleek haar echter te hebben uitgekozen als opvolgster van zijn aan tyfus overleden 'bij'-vrouw Tan Yuling. Aan het Chinese keizerlijke hof was het immers altijd traditie geweest dat de keizer twee vrouwen had: de keizerin en een concubine, die ook gold als 'zijn vrouw' maar een lagere status had. Li kwam uit een arm en kinderrijk gezin. Haar ouders waren niet blij met de mededeling van het hof. Ze vonden hun dochter nog te jong om te trouwen. 'Maar, mijn familie en ik hadden geen keuze. Het was een bevel van de keizer. Niemand kon weigeren daaraan gehoor te geven'.

Marionet

Het selectieproces was snel en zonder veel omhaal geweest. Pu Yi, als marionet van de Japanse keizer Hirohito ceremonieel leider van het keizerrijk Mantsjoerije in Noordoost-China, omcirkelde een hoofd op een klassenfoto van de plaatselijke meisjesschool. Hij had haast, want hij was doodsbenauwd dat hij gedwongen zou worden een Japanse tot vrouw te nemen. 'Ik durfde niet met zoveel woorden te zeggen dat ik weigerde een Japanse te trouwen', schrijft Pu Yi in zijn

autobiografie 'Van keizer tot burger'. Hij had grote schrik van de Japanse ambtenaren en militairen die feitelijk alle macht uitoefenden. 'Ik kon niet eens zelf bepalen wanneer ik me buiten de poorten van mijn eigen paleis wilde begeven', aldus Pu Yi over zijn dertien jaren aan de leiband van Japan.

Hij had op dat moment al een tragisch leven achter de rug dat van hem een behoorlijk verknipte persoonlijkheid had gemaakt. In de winter van 1908 werd hij als kleuter van nog geen drie jaar door een ernstig zieke keizerinweduwe Ci Xi naar de Verboden Stad gehaald. Ze stierf enkele dagen later en Pu Yi belandde in Peking op de Drakentroon. Alle vrouwen en keizerlijke concubines moederden over hem. 'Alhoewel ik veel moeders had, heb ik nooit enige moederliefde ervaren', meldt hij in zijn boek. Een opstand maakte drie jaar later een einde aan de heerschappij van de Qing-keizers. Pu Yi bleef in de Verboden Stad wonen en kreeg lessen van een Engelse leraar waardoor hij zich een westerse stijl eigen maakte.

Eind 1922 trouwde hij tegelijkertijd met keizerin Wan Rong en hoofdconcubine Wen Xiu. Tegen die tijd raakte hij totaal bezeten van het idee opnieuw keizer van China te worden. 'Mijn enige interesse in het leven gold het herstel van het keizerrijk. Eerlijk gezegd wist ik niet wat liefde was. In andere huwelijken waren man en vrouw elkaars gelijken, maar voor mij waren eega en concubine de slavinnen en werktuigen van hun meester. In feite waren het niet echt mijn echtgenotes. Ze waren er alleen maar voor de show en alhoewel ik ze allemaal verschillend behandelde, waren ze allen mijn slachtoffers.' De laatste keizer van China werd dan ook een gemakkelijke prooi van de Japanners toen zij begin jaren dertig een boegbeeld nodig hadden in hun kolonie Mantsjoerije.

Verslaafd

Zijn machteloze positie naar buiten toe, vertaalde Pu Yi - inmiddels verslaafd aan medicijnen en overgeleverd aan bijgeloof en waarzeggerij - in een absolute heerschappij binnen het paleis in Changchun. Hij schuwde het geweld niet om zijn vrouwen en personeel aan zijn grillen te laten gehoorzamen. Li Yuqin werd volgens een officiële geschiedschrijving bij voortdurend door de keizer terechtgewezen en 'meer dan eens met een bezem geslagen'. De laatste keizerlijke concubine ontkent dit echter beslist. 'Mij heeft hij nooit geslagen, de bedienden wel. Hij sloeg hen vaak en hard. Sommigen zelfs zo erg dat ze dood gingen', zegt mevrouw Li.

De tiener, Yuqin, had erg te doen met de in haar ogen beklagenswaardige keizerin Wan Rong die toen eind dertig was en zwaar verslaafd aan opium. Ze kon de keizerin alleen maar in het geheim ontmoeten want Pu Yi had contact verboden. 'Ze zag er zo zielig uit. Ze was een lange, knappe vrouw, maar bleek in haar gezicht en vies. Ze had lang, onverzorgd haar. Haar stem was hees en haar tanden zwart. Ze was het slachtoffer van onredelijke huwelijksgebruiken en sociale gewoontes. Ik zie haar als een meisje dat verkracht is door monsterlijke mensen. Ze heeft een zeer ongelukkig leven gehad.'

Voor Li Yuqin kwam bij de overgave van Japan in augustus 1945 een einde aan het ruim tweejarig verblijf in het paleis. Pu Yi had geprobeerd, met slechts een handvol getrouwen, in een vliegtuigje naar Tokio te vluchten. Hij werd echter gevangen genomen door Russische bevrijdingstroepen. De keizerin en de concubine werden door de egoïstische keizer volledig aan haar lot overgelaten. 'Hij zei dat we elkaar snel weer zouden zien. Ik stond achter het raam toen hij wegging en was heel verdrietig. Ik nam zijn kam en een handdoek mee als souvenir, maar die ben ik uiteindelijk kwijtgeraakt', herinnert Li zich het afscheid.

Ze had haar familie moeten afzweren toen ze met de keizer trouwde, en bovendien wilde de traditie in China dat een vrouw de familie van de man volgt. Li Yuqin kon dus niet terugkeren naar het huis van haar ouders. 'Ik had niets meer toen Pu Yi was vertrokken. Geen kleren voor de winter, geen inkomen en ik leed honger.' Ze moest noodgedwongen haar intrek nemen bij familie van Pu Yi waar ze min of meer een assepoester was. 'Ik kookte elke dag voor negentig mensen en verzorgde twee kinderen en deed het huishouden.' Ze verliet die positie in 1953 en kreeg een baan in een bibliotheek.

Evenals de hoofdconcubine Wen Xiu vroeg Li Yuqin om een echtscheiding van Pu Yi die opgesloten zat in de Gevangenis voor Oorlogsmisdadigers en werd 'heropgevoed'. Ze blijkt dat niet helemaal van harte te hebben gedaan en suggereert te zijn gemanipuleerd. 'Pu Yi was geen slechte

echtgenoot. Ik zou me niet van hem laten scheiden als er geen druk was geweest. De politieke leiders waren bezorgd voor mij, maar de manier waarop ze mij hebben proberen te overtuigen was onbehoorlijk.' Aan de andere erkent ze: 'Ik dacht dat Pu Yi nooit uit de gevangenis zou komen en dat ik altijd alleen zou blijven, zonder huis en zonder gezin. Maar ik ben een vrouw en zeer gesteld op kinderen. Ik wilde een kind.'

Nadat de autoriteiten op haar hadden ingesproken - 'de discussie verliep niet voorspoedig' - bezocht Li eind 1956 haar echtgenoot in de gevangenis. Een cel was speciaal ingericht met een tweepersoonsbed zodat het echtpaar de nacht samen kon doorbrengen. Het was de enige keer dat de keizer en zijn concubine 'echt als man en vrouw samen sliepen'. Li Yuqin voelde zich in haar eer aangetast. Ze vindt zich nog op als ze daarover praat: 'Ik was bijzonder ontevreden over het verzoek die nacht met Pu Yi naar bed te gaan. Ze hebben mij daarmee diep beledigd.' De rechtbank stemde in met de scheiding. 'Op dat moment wisten de leiders al dat Pu Yi spoedig zou worden vrijgelaten. Ik was zeer boos dat ze dat niet aan mij vertelden. Een scheiding is voor een man en een vrouw niet gemakkelijk. Beiden lijden er emotioneel onder en in mijn hart was ik er niet klaar voor', klinkt het veertig jaar later bitter uit haar mond.

Maniakaal

In het gesprek blijkt keer op keer dat mevrouw Li Yuqin ondanks alles een zwak heeft voor de maniakale pseudo-heerser Pu Yi. Ze beschouwde hem meer als 'een leraar of een oudere broer'. Mevrouw Li: 'Je kunt niet zeggen: 'deze man is helemaal slecht'. Hij had ook zijn goede kanten. Hij was verlegen en eerlijk. Hij hield ervan mensen uit te horen. Maar hij was ook opvliegend van aard en voor de laagste bedienden was hij extreem veeleisend en wreed. In mijn ogen was Pu Yi openhartig en direct. Hij corrigeerde me altijd wanneer ik iets deed of zei dat tegen de etiquette van het hof indruiste. Als er niemand in de buurt was, gingen we heel informeel met elkaar om. Dan waren we gelukkig en onbekommerd. Hij speelde piano en ik zong daarbij. In die momenten vergat hij dat hij de keizer was en hij zei dingen zoals: 'als ik vrij zou zijn, zouden we uitgaan en ons amuseren. We zouden met onze eigen handen kunnen werken en een bestaan op kunnen bouwen.'

Zo ver is het dus nooit gekomen. De autoriteiten stelden Pu Yi eind 1959 in vrijheid. Hij sleet de rest van zijn dagen 'oprecht tot inkeer gekomen' als tuinman en wetenschappelijk onderzoeker. In 1962, vijf jaar voor zijn dood aan nierkanker, trouwde hij voor de vijfde keer. Li Yuqin hertrouwde met een man uit Shanghai, een jaar voordat Pu Yi vrij kwam. Ze hebben een zoon en twee kleinkinderen. 'Ik heb mijn huidige echtgenoot meteen de waarheid over mijn leven verteld. Hij is vol begrip dat ik gedwongen was Pu Yi's concubine te worden en later van hem te scheiden. Ik heb volgens hem niets verkeerd gedaan. Hij vond dat er geen problemen waren om te trouwen want ik ben een Chinees staatsburger en een partijkader', beëindigt de laatste concubine van de laatste keizer van China na twee uur haar unieke levensverhaal.